

הרב יעקב חיים סופר
ר"י קה החיים, עיר"ק ירושלים ת"י

על סופרים וספרים

בענין חידושי הרשב"א על מסכת סוכה / בענין הרשב"א הנזכר בספר
הטור / על רבינו החפץ חיים ורבינו האור שמח / על רבינו השדי חמד ורבינו
חיים פאלאג'י / על רבי שמעון מדיני "בנו" של השדי חמד / בענין הדלקת
נר בהיכל כשמוצאים ספרי התורה בהושענא רבה

א.

בענין חידושי הרשב"א על מסכת סוכה

כתב הגאון חיד"א ז"ל בספר שם הגדולים חלק הגדולים (מערכת ש' אות י"ט): "נרפסו שבע
שיטות הרשב"א בקושטאנדינא ובאשכנז, אך חידושי סוכה אשר באו אל קרבנה הם
מהריטב"א, וככתוב בדפוס בתחילתה, ובחידושים הנזכרים מזכיר הרשב"א, וכמה לשונות
מחידושי סוכה הנזכרים הביאם בארחות חיים משם הריטב"א, וזה פשוט".

ומפורש ופשוט שחידושי הרשב"א ז"ל על סוכה אינם לו, אלא הם מרבינו הריטב"א
ז"ל, וכן כתב עוד החיד"א ז"ל שם חלק הספרים (מערכת י' אות פ"ט) ועוד שם
(מערכת ת' אות נ"ו) ע"ש, ובספרו ברכי יוסף או"ח (סימן קכ"ד אות ג'), וכן כתב בספר משנה
ברורה (סימן קפ"ו ס"א ביאור הלכה ד"ה אלא), ובשער הציון (סימן שע"ב אות פ"ה, וסימן תקפ"ו אות
כ"ו, וסימן תרמ"ג אות מ"ג) ע"ש, ועיין בסוף ספר משק ביתי (כללי הריטב"א אות ל"ה די"ג ע"א),
ובספר שדי חמד כללי הפוסקים (סימן י' אות ו') ע"ש.

ועם שידיעה זו פשוטה, מכל מקום יש מגדולי האחרונים ז"ל דאגב שיטפיהו לא ידעו
זאת שהחידושים לסוכה על שם הרשב"א אינם לו אלא הם לתלמידו הריטב"א,
ומשום הכי תנו תניא בדלא תניא וכתבו דהרשב"א אזיל לשיטתו, או שהקשו שהרשב"א
סותר דברי עצמו, וכל כיוצא בזה, ולדוגמא הגאון מליסא ז"ל בספרו נחלת יעקב סוכה
(ל"ה ב') הקשה דברי הרשב"א למה שכתב בחידושי הרשב"א סוכה (ל"ה ב') ע"ש, ולא
קשיא כי הם דברי הריטב"א ולא הרשב"א כנ"ל. [ואחר זמן מצאתי בשו"ת שואל ומשיב
מהדורה תנינא (ח"ב סימן ג' ד"ג ע"ד ד"ה והנה החרף) עמד בזה וכתב: "ומה שהקשה מהרשב"א
דסוכה וכו' במחכ"ת לא ידע שחידושי סוכה המכונים לרשב"א הם לריטב"א וכו' ובה
אזלו ליה דבריו" ע"ש].

ובשו"ת ברית אברהם או"ח (סימן כ"ז אות י"ג) גם הוא הקשה סתירה בדברי הרשב"א
מתשובותיו לחידושי בסוכה ע"ש. ולא קשיא מידי וכנ"ל, וכן העירו בשו"ת
נמע שעשועים (ר"ס ד') ושו"ת מהרש"ם ח"ז (ר"ס כ"ט ד"כ ע"ב) שהחידושים לסוכה הם
לריטב"א ולא לרשב"א ע"ש.

וזו לשון הגאון משאלוניקי רבי אברהם שיראנו ז"ל בספרו מקנה אברהם ח"ב (מערכת כ' אות קצ"ח ד"ג ע"ד): "והרשב"א בחידושו לסוכה כתב וכו' שלא כדעת הריטב"א עירובין", וכיוצא בזה תראה לו שם (אות רל"ז) ודוק היטב.

והגאון מלבי"ם ז"ל בספרו ארצות החיים (סימן י"ז אות א' דע"ז ע"ג) כתב: "וכן כתבו הרשב"א והריטב"א בחידושיהם סוכה שם", וכזאת כתב עוד שם (סימן כ"ה ארץ יהודה אות א' ד"ז ע"א): "ועל זה עמדו הרשב"א והריטב"א בחידושיהם לסוכה", והגאון רבי יוסף זכריה שטערן ז"ל בשו"ת זכר יהוסף (סימן רכ"ד ד"ה אבל) כתב: "וכבר הרשב"א בסוכה (כ"ז ב') הרגיש, וגם בחידושי הריטב"א וכו', ותמיה הלא חד הם, שהחידושים הנרפסים על שם הרשב"א סוכה הם חידושי הריטב"א ז"ל כנ"ל.

ובספר לב שומע (מערכת ל' אות נ"ב דק"ל ע"א וע"ב דפוס חדש) כתב: "בשו"ת רלב"ח (סימן קכ"א) הביא בשם הרא"ה דשני תלמידי חכמים אחד אוסר ואחד מתיר ומאכיל לחבירו האוסר אין בזה משום ולפני עור ע"ש, וכדברי הרא"ה כן כתב הרשב"א סוכה (י" ב') יש אומר וכו' וכן הורה לי מורי הרב ע"ש, הרי שדעת הרשב"א ורבו כדעת הרא"ה עכ"ל.

וזו פלא כי חידושי סוכה הם לריטב"א, והוא כתב כן בשם רבו והוא הרא"ה, והוא הוא הרא"ה עצמו שהביא הרלב"ח ז"ל, והן הם הדברים ממש, נמצא שאין לנו כאן דעות נוספות כלל ודוק היטב. [ומהתימה על מהדירי הספר הי"ו של ספר לב שומע שלא הרגישו בזה].

ובספר חיי שלמה (ס"ס ב' דקנ"ב רע"ב) כתב: "אליבא דהרשב"א בחידושו לשבת וכו', אבל בחידושו לסוכה שם פירש כר"י ומשמע שחזר בו מדבריו", וז"א כנ"ל. וכיוצא בזה יש להעיר על הכתוב בשו"ת דברי ישראל וועלץ ח"ב (ליקוטי תשובות סימן י"ד דקע"ב ע"ב) ע"ש.

והרב המגיה בהגהותיו על ספר שו"ת מן השמים (סימן ל"ח) כתב: "בחידושי הרשב"א סוכה (ל"א ב' ד"ה מאי) מבואר דליכא חיובא על הישראל להתברך והיא אך מצוה דכהן, אמנם בספרי מקור הברכה (פרק ב' ובפרק ד') הבאתי דברי הריטב"א סוכה (שם) שמצוה על הישראלי להתברך".

ותימה על רוב ידענותו שכתב דברים כאלו, שהרי אין לנו חידושי הרשב"א על סוכה, ומה שנקרא חידושי הרשב"א על סוכה הן הם חידושי הריטב"א, וזו ידיעה מפורסמת וכו"ל, ואם כן איך יתכן כגון דא שבחידושי הרשב"א על סוכה (שהוא לפי האמת הריטב"א) יסבור שאין מצוה על הישראל להתברך, ואילו הריטב"א יסבור שיש מצוה על הישראל להתברך, ולית להא מילתא פתך, ושמא לא עיין בגוף הספרים וצע"ג. [ועיין כיוצא בזה בחיבורי ברכי נפשי ח"ב (ס"ס ד') ויש לברר בספרו מקור הברכה אולי שם באו הדברים מדויקים, ואין ספרו זה תחת ידי ואתה תחזה].

ובישו"ת צפנת פענח (דפוס וורשא סימן קצ"א) נשאל בסתירת דברי הרשב"א ז"ל בענין כלי שרת שבחידושי הרשב"א לסוכה (מ"ט ב') כתב דכלי שרת אם הוציאו לחוץ נפסל ביוצא, ואילו בחידושי הרשב"א ז"ל מנחות (נ' ב') כתב דבכלי שרת לעולם לא נפסל ביוצא, ועיין שם מה שכתב לתרץ.

אבל מעיקרא אין כאן קושיא כלל, דחידושי הרשב"א לסוכה לאו מהרשב"א הם אלא מהריטב"א יצאו כנ"ל, ולא זו אף זו שגם חידושי הרשב"א למנחות אינם מהרשב"א ו' אדרת ז"ל וכדכתיבנא בארוכה מפי סופרים וספרים בחיבורי כנסת יעקב (סימן ג' דף ע"ד), ובחיבורי ברכת יעקב (דף קס"א), ובחיבורי מנוחת שלום חי"ב (סימן י"א), ושם נסמן, ובמקום אחר הבאתי בס"ד ראיות מופתיות שחידושי מנחות אינן מהרשב"א הידוע רבינו שלמה ו' אדרת ז"ל ואכמ"ל.

ובשנת תשל"ה נדפסו מחדש חידושי הריטב"א ז"ל על מסכת סוכה על פי כתבי יד, ובראש המבוא כתב הרב המהדיר: "חידושי הריטב"א למסכת סוכה נדפסו לראשונה בקושטא שנת ת"פ, בתוך "שבעה שימות להרשב"א", צירוף זה גרם שרבים ייחסו את החידושים להרשב"א, לדוגמא פרי מגדים או"ח (אש"א סימן תרמ"ט אות כ'), וביאור הגר"א או"ח (סימן תרמ"ה ס"ה), ואבני מילואים (סימן כ"ח אות ס'), וברור שאין כאן אלא טעות והדברים מוכחים מתוכם שחידושי הריטב"א הם עש"ב, ועיין עוד לו שם בזה.

והנה מה שכתב גבי רבותינו הפרי מגדים והאבני מילואים ז"ל, מודה אני לו שהמעין בדבריהם יראה שהקשו סתירה בדברי הרשב"א מדבריו במקום אחר לחידושו בסוכה, ושמע מינה שאכן ייחסו החידושים לסוכה לרשב"א, וכבר הזכיר דבריהם בשדי חמד הנ"ל וצ"ע.

אבל בדעת הגר"א ז"ל איני מודה, כי ראיתי שעם שהגר"א ז"ל בביאורו לשלחן ערוך הלכות סוכה ולולב בהרבה מקומות קורא לחידושים לסוכה על שם הרשב"א ז"ל, אין מכאן ראיה שאכן סבר שהם של הרשב"א ז"ל, ויש לומר שרק קרא בשם הנודע להם אצל כל, וכמו שעשה מרן ז"ל בבית יוסף שקרא תשובות המיוחסות לרמב"ן בשם תשובות הרמב"ן עם שידע שהם לרשב"א, והמעם אחר שכך נקבע שמן בפי כל, וכמבואר לו בהקדמת ספרו בית יוסף, וכן עשה הגר"א ז"ל שקרא לחידושים על מסכת סוכה בשם חידושי הרשב"א עם שידע שהם לריטב"א, וצא וראה לגר"א ז"ל בביאורו (סימן תרס"ו ס"א ד"ה ואם) שכתב: "וכתב הרשב"א ראש השנה פ"ג, והריטב"א סוכה פ"ג", ומבואר שידע והבחין יפה שהחידושים לסוכה מהריטב"א הם ודוק היטב.

עוד תראה בביאור הגר"א ז"ל הלכות סוכה ולולב שקורא בשם ריטב"א לחידושים על סוכה, עיין שם (סימן תרל"ג ס"א וס"ז, וסימן תרל"ז ס"א, וסימן תרמ"ט ס"ז וט"ז, וסימן תרנ"א ס"ג וס"ז, וסימן תר"ס ס"ב, וסימן תרס"ד ס"ב) עיין שם. [וצריך טעם שכאן לחידושים למסכת סוכה קורא בשם הנכון ריטב"א, ואילו בשאר המקומות שם קראן על שם הרשב"א כנ"ל, ועיין].

ועוד בענין חידושי הרשב"א לסוכה שהם לרשב"א - עיין גם בחיבורי כרם יעקב (דף ר"כ), וחיבורי ברכי נפשי ח"ב (דף י"ב), ובאריכות בחיבורי מנוחת שלום חי"ב (סימן פ"ט) ושם נסמן, וכאן באו הדברים יותר שלמים ומושלמים ודוק.

ב.

1224567

בענין הרשב"א הנזכר בספר המור

מור או"ח (סימן תרנ"ה): "גוי שהביא לולב לישראל ביום טוב מחוץ לתחום, כתב הרשב"א שמותר ליטלו, שלא אסרו חכמים דבר שהובא מחוץ לתחום אלא לאותו שהובא בשבילו, ואפילו הוא מותר למלטלו ולא אסרוהו לו אלא באכילה ובהנאה, ומצות לא ליהנות ניתנו", ועיין למרן ז"ל בבית יוסף.

וראיתי לגאון בעל חיי אדם ז"ל בנשמת אדם הלכות יום טוב (כלל צ"ט סט"ז דע"ז ע"ב) שכתב: "נראה לי ראיה ברורה דהרשב"א סובר דדבר שבא מחוץ לתחום לא הוי מוקצה, שהרי בשלחן ערוך או"ח (סימן תרנ"ה ס"א) כתב דגוי שהביא לולב מחוץ לתחום מותר ליטלו, והוא מדברי המור ששם שכתב כן בשם רשב"א, והרי הרשב"א בתשובה (סימן רצ"ו) והביאו המגן אברהם שם כתב דערכה שנתלשה ביום טוב אסורה בו ביום, ואם כן לפי זה לכאורה סתרי אהדידי הני תרי פסקי.

ועל כרחין צריך לומר דבודאי לא דחינן איסור דרבנן אפילו משום מצוה דאורייתא **כדאיתא** בשלחן ערוך (סימן תקפ"ו) בנפל גל על השופר דשופר של ראש השנה אין מפקחין עליו הגל אף על פי דאינו אלא מלטול מדרבנן, ובסוכה (מ"ג ב') בערכה שהטמינו הצדוקים תחת אבנים, ומוכח דדבר שהוא מחוץ לתחום אין בו משום מוקצה דאם לא כן למה מותר ליטול, מאי שנא מערכה שנתלשה, אלא על כרחך כמו שכתב לחלק המגן אברהם ע"כ.

והגם שדפח"ח, מכל מקום מעיקרא אין כאן שאלה כי הרשב"א שהביא המגן אברהם הוא רבינו שלמה ן' אדרת ז"ל מברצלונא תלמיד הרמב"ן ז"ל, אבל הרשב"א שהמור הביא שם, הוא רבינו שמשון ב"ר אברהם ז"ל משאנץ תלמיד ר"י הזקן בעל התוספות, וכמבואר במקור הדברים בספר אור זרוע ח"ב (סימן דס"ה וסימן שי"ד), ובמרדכי עירובין (סימן תקי"ד), ובשו"ת רשב"ש (סימן קמ"א), ובספר האגור (סימן אלף י"ז) ע"ש. [ועיין שו"ת מהרשד"ם או"ח (סימן כ"ב) ובספר כסא אליהו או"ח שם, והתשובה שרמזו עליה נרפסה בספרו שו"ת עוגת אליהו (סימן י"ג) עש"ב, וכתבתי בס"ד בקונטרס מצוה הבאה בעבירה כת"].

וראיתי בספר שדי חמד חלק הכללים (מצרכת מ' כלל צ"ה ד"ה ונראה) שכתב: "ונראה שכל מה שמהגדלים רבנן קדישי בדעת הרשב"א אם סובר דמועיל טעם דמצות לא להנאה ניתנו לענין לצאת ידי מצוה לכתחילה או לא - הא גרמא להו שלא זכרו שרים מה שכתב המור או"ח (סימן תרנ"ה) בשם הרשב"א" [והעתיק לשונו המובאת לעיל], וסיים: "הרי מפורש שדעת הרשב"א דשרי לכתחילה וכו', איברא שמדברי הב"ח שם מוכח שמה שכתב המור בשם הרשב"א כוונתו על רבינו שמשון ב"ר אברהם, ולא על רבינו

שלמה ו' אדרת, ועם שמסתמא לא נזה לומר כן עיין מה שכתבתי בכללי הפוסקים (סימן י"א אות ד'), יתכן שהב"ח בדברי הטור היה גורם במפורש רבינו שמשון, ואולי גם הרבנים הנ"ל היו גורסים כן ומשום כך היו מפלפלים מה דעת הרשב"א ולא נתבררה להם דעתו מתוך מה שכתב רבינו הטור, אמנם אין זה מעלה ארוכה שהרואה יראה שמה שכתב הטור בשם הרשב"א דבריו הרי הם כתובים בשו"ת הרשב"א ח"א (סימן תתמ"ז) ע"ש, והן הם הדברים שהביא הטור בשם הרשב"א וכו' ע"כ מספר שדי חמד עיין שם.

ואחר בקשת המחילה הראויה, ברור בלא שום ספק שדברים אלו שהביא הטור משם הרשב"א, הם דברות רבינו שמשון ב"ר אברהם, ולא רבינו שלמה ו' אדרת, וכמפורש להדיא במקורות הדברים וכאשר ציינתי לעיל, וז"ב.

ומה שכתב רבינו להוכיח שהדברים המובאים בטור הם דברי רבינו שלמה ו' אדרת שהרי דברים אלו נמצאים בתשובת הרשב"א ח"א סימן תתמ"ז - תמוה מאוד שהרי כל התשובות שם הם תשובות מהר"ם מרוטנבורג שנקבעו תוך ספר שו"ת הרשב"א, ואין מזה שום ראיה כלל, ואכן תשובה זו תתמ"ז נמצאת לפנינו בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג סימן כ"ב), וכבר ידוע ומפורסם שבשו"ת הרשב"א ח"א נקבעו הרבה תשובות שהועתקו משו"ת מהר"ם מרוטנבורג, עיין מה שכתבתי בזה בחיבורי כנסת חיים (סימן ב' אות ג') ובחיבורי מנוחת שלום ח"ה (סימן מ"ד) וצרף לכאן, וגם רבינו עצמו הביא כן בספרו עיין לדוגמא שדי חמד חלק פאת השדי (מערכת ר' סוף כלל כ"א), ועיין לו גם בכללי הפוסקים (סימן י"א אות י"ג), ועוד לו שם (סימן ט"ז אות מ"ד) ועוד וצ"ע.

ובפרט לפי דברות הגאון חיד"א ז"ל כתב שרבינו הטור לא ראה תשובות הרשב"א, וזו לשונו בשו"ת יוסף אומץ (סימן פ"ב אות ד'): "ועם האדון סליחה דדברי הרשב"א ז"ל הם בתשובה, ומהיכן ראה הטור תשובת הרשב"א, ורבינו בעל הטורים היה בסוף ימי הרשב"א, ומה שמזכיר רבינו יעקב בעל הטורים סברת הרשב"א על הרוב הוא מספר תורת הבית הקצר כידוע", ויש לי להביא סיוע לגאון חיד"א שהרי רבינו הטור יו"ד (סימן ק"ט) העתיק דברי הרשב"א בתורת הבית, ולא ראה דברי הרשב"א בתשובותיו ח"א (סימן ע"ב) שחזר בו ותיקן דבריו עיין בבית יוסף שם, ולדרכו זו של הגאון חיד"א ז"ל פשוט שרבינו הטור סימן תרנ"ה הנ"ל לא לרשב"א מברצלונה התכוין ודוק. [וגוף הענין אם הטור ראה שו"ת הרשב"א ביארתי בס"ד בקונטרס כללי רבינו הטור כת"י].

כתב בשו"ת נודע ביהודה מהדורה קמא אה"ע (סימן נ"ו): "לא מבעיא לדעת רוב הפוסקים שאין הברכות מעכבות ואף לכתחילה רשאי לעשות נישואין אם אי אפשר למצוא עשרה, ורשאי לישא בלא ברכה, ואין הברכות מעכבות הביאה, וכשיזדמנו לו עשרה יברך פשיטא שאין כאן שום מיחוש, אלא אפילו לדעת הרשב"א שהביא הבית שמואל אה"ע (סימן ס"ב אות ד') שבמקום שאין עשרה אין לעשות נישואין, מכל מקום גראה לענ"ד אף שלהרשב"א הברכות מעכבות מכל מקום כאן שכבר בירך אלא שלא היה שם עשרה זה

אינו מעכב ובדיעבד עלתה הברכה אף בלי עשרה", והובא בפתחי תשובה אה"ע (סימן ס"ב אות ו') ע"ש.

וראיתי לרבינו בחלק אסיפת דינים (מערכת ברכות סימן ג' סוף אות י' ד"ה איך) שהביא דברי הגאון גודע ביהודה הללו והעיר: "ולפי הנראה לא ראה בגוף תשובות תרומת הדשן (חלק פסקים וכתבים סימן ק"מ) שכתב בפירוש שמצא בתשובות הרשב"א בדיעבד אם ברכו בפחות מעשרה אינו מעכב".

ואכן כן הוא לשון הרב תרומת הדשן שם: "אמנם מצאתי בתשובת הרשב"א ובתשובת המיימוני דאינו מעכב בדיעבד כלל".

ותמוזה שתשובת הרשב"א שהביא הנודע ביהודה היא תשובת רבינו שלמה ׳ן אדרת ז"ל מברצלונה שהביא מרן ז"ל בבית יוסף אה"ע (סימן ס"ב) ומשם העתיקה הרב בית שמואל אה"ע שם, אבל תשובת הרשב"א שהביא בשו"ת תרומת הדשן היא תשובת רבינו שמשון ב"ר אברהם הוא הר"ש משאנץ, וכמפורש בסוף דברי תרומת הדשן שם, וכן הוא במקור הדברים בספר המרדכי כתובות (סימן תפ"ח), ובהגהות מרדכי קידושין (ס"ס תקמ"ה), ובתשובות מיימוני השייכים לסדר נשים (סימן י"ח) ע"ש.

ומלבד זאת הוא מוכרח שהרי הרב תרומת הדשן ז"ל לא ראה מעולם ספרי ותשובות הרשב"א הספרדי מברצלונה תלמיד הרמב"ן ז"ל, כי לדיחוק המקומות לא באו לידו חיבורי גאוני בני ספרד, וכדכתב הגאון אבני נזר ז"ל אה"ע (סימן קפ"ו אות י"ט): "ידוע שהרב בעל תרומת הדשן ז"ל לא ראה ספרי הרמב"ן והרשב"א והר"ן, ועל כן לא הביאם בשום מקום, ולא ראה כי אם פירוש רש"י והתוספות, ועל כן הלך בשיטתם", ועוד באבני נזר שם (סימן קכ"א אות י"ז): "וקרוב בעיני הדבר כמו שכתב הגאון שאגת אריה ז"ל בתשובותיו שגדפסו בבית אפרים שידוע הדבר שמהרא"י ז"ל בעל תרומת הדשן לא ראה ספרי הרשב"א והרב המגיד, כי לא נתפשטו בימיו ע"ש, וכן לא ראה פירוש הרמב"ן ז"ל על התורה" ע"ש.

ודברי הגאון שאגת אריה ז"ל מצאתים בשו"ת בית אפרים אה"ע (סימן מ"ב, דקי"ט ע"ב): "ידוע שבימי בעל תרומת הדשן עדיין לא נתפשטו חידושי הרשב"א והר"ן והרב המגיד, ומעולם לא ראה דבריהם" ע"ש.

ורואה אני שכבר נפתח הדבר בדברי רבותינו הקדמונים, וגדול האחרונים הגאון רבי חזקיה די סילוה זצ"ל בספרו פרי חדש יו"ד (סימן צ"א סוף אות י') כה כתב: "נמצא שכן דעת הראב"ד, והרמב"ן, והרשב"א, ורבינו יונה, והרא"ה, והר"ן, ושאר הפוסקים, והרב תרומת הדשן שהורה יפה הורה לפי החיבורים שהוא ראה, כי החיבורים של הגדולים שהזכרתי לא נתפשטו בזמנו", עכת"ד.

וגם מצאתי לכתן הגדול מאחיו רבינו עמוד ההוראה הש"ך ז"ל, בספרו תקפו כהן (סוף סימן ה') שכבר ראה וכתב כן: "ואין לומר דבעל תרומת הדשן ז"ל ידע שהרמב"ן והריטב"א והרב המגיד והר"ן וכו' סוברים דלא מהני תפיסה בתיקו, שהרי הדבר פשוט

שבעל תרומת הדשן ז"ל לא ראה מחברים אלו כלל, שהרי אינו מביא אותם בשום מקום. ואם תאמר שראה אותם, אף אנחנו נקשה עליו מדברי הראב"ד ובעל מגדל עוז ורבותיו ומהר"ם רקאנטי וכו', אלא ודאי בעל תרומת הדשן לא ראה מחברים אלו כלל, ע"ש. [וכן מוכח למעיין בדברי מרן ז"ל בבית יוסף יו"ד (סימן קפ"ד ד"ה ופרישה שפורש) עיין שם. שמואל יואל].

זמיהאי טעמא גופא לא הבנתי תמיהת הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו שו"ת סמיכה לחיים (סימן ח' ד"ה ועיין דט"ל סע"ג) על שמהרי"ו הוא מהר"י ווייל ז"ל בספר תשובותיו לא זכר תשובת הרשב"א ע"ש, וזה תימה שלרבני אשכנז הקדמונים כמהרי"ו, מהרי"ל, ומהרא"י, לא באו ספרי גאוני בני ספרד כמו הרמב"ן הרשב"א הריטב"א והר"ן וכנ"ל.

זבס"ד כבר הארכתי הרבה מפי ספרים וסופרים בזה שחיבורי גאוני בני ספרד לא הגיעו לבעל תרומת הדשן ולגאוני בני אשכנז דאז, וכדכתיבנא בחיבורי ברית יעקב (סימן ב' אות י"ג דנ"א ע"א), ובחיבורי יחי יוסף (סימן ט"ו אות ט"ו דף קצ"ו), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ה (סימן ל"א דף קמ"ו, וס"ס ל"ה), ובחיבורי ברית יצחק (הוצאה שניה דפ"ב ע"א) עיין שם וצרף לכאן ודוק היטב.

זלכץ גם לא קשיא מה שהעיר בשדי חמד חלק דברי חכמים (סימן קכ"ו ד"ה אלא) על שהרב תרומת הדשן ז"ל לא ראה דברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות ע"ש, דלפי האמור לא בא לידו ספר זה וכנ"ל וז"ב.

ועכשיין מצאתי בשדי חמד אסיפת דינים חלק פאת השדי (מערכת ברכות אות ט"ו) שחכם אחד כבר העיר לו על כך שתשובות הרשב"א הנזכר בתרומת הדשן הוא מרבינו שמשון ב"ר אברהם ע"ש, ועוד עיין בשדי חמד כללי הפוסקים (סימן י' אות ד') ודוק.

ג.

על רבינו החפץ חיים ורבינו האור שמח

נודע כי רבן של ישראל בעל חפץ חיים זצ"ל בכל ספרו הגדול "משנה ברורה", אינו מביא שום דבר שמועה מגאוני דורו שהעניקו חמה בקומתם, זולת מאחד המיוחד הוא הכהן הגדול מאחיו הגאון האמיתי רבינו מאיר שמחה הכהן מדווינסק בעל אור שמח זצ"ל שממנו קבע שמועה בשמו המפורש, במשנה ברורה חלק ששי (סימן תקפ"ה סעיף ב' ד"ה וטוב) ע"ש. [ואף שבמשנה ברורה (סימן ל"ב סעיף ג"א ביאור הלכה ד"ה יתפור) כתב ושמעתי משם אחד מהגדולים, וכיוצא בזה שם (סימן ר"ב סעיף א' ביאור הלכה ד"ה אם העיקר) ועוד, מכל מקום סתם ולא פירש מה שמו של אותו גאון, מה שאין כן כאן שהביא השמועה עם שם בעליה].

ובטעמא דמילתא שרבינו החפץ חיים זצ"ל לא הביא שום שמועה מפורשת משם גדולי דורו, ורק מרבינו האור שמח זצ"ל הביא שמועה מפורשת בשמו, איתאמר בעלמא, וגם נכתב בכמה ספרים כמו בספר המצויין מאיר עיני ישראל ח"ה (דף ת"פ), ועוד, משם רבנא ורבנא מופת הדור זצ"ל שהיה בזה כפיוס על הדברים והדיבורים שהיו בין שני הכהנים הגדולים באסיפת הרבנים שהיתה בעיר פטרכורג, כנודע, עיין בדברי הרה"ג רמ"מ ישר ז"ל מתלמידי ישיבת החפץ חיים בספרו החפץ חיים חיו ופעלו ח"א (פרק מ"ב דף שמ"ז ואילך) ובספר מאיר עיני ישראל דלעיל, ועוד.

אל"א שאני תמה על עצמי ואיני מבין, שהרי אסיפת הרבנים בעיר הנ"ל התקיימה בחודש אדר שנת תר"ע, ככתוב בספר הרב ישר (שם שם), ואילו ספר משנה ברורה חלק ששי נדפס ויצא לאור כמה שנים לפני כן, וכמו שכתב רבינו החפץ חיים ז"ל בדף האחרון של הספר: "סיימתי בחסד השי"ת ביום ד' י"ט לחודש מרחשון תרס"ז לפ"ק", הרי שמשנה ברורה חלק ששי כבר נשלם והוכן לדפוס שלש שנים קודם אסיפת הרבנים הנ"ל.

ואין לומר דאין הכי נמי ספר משנה ברורה כתיבתו נסתיימה בתאריך הנ"ל, אבל הוצאתו לאור והדפסתו היתה אחר אסיפת הרבנים הנ"ל דשנת תר"ע, וכיני וכיני רבינו החפץ חיים ז"ל הוסיף וקבע הדברים משם הגאון אור שמח ז"ל - דליתא להא, שמצאתי בספר "מאמרים ומכתבים" מרבינו החפץ חיים, מהדורת בני משפחתו שנת תש"נ, (סימן ק"כ דף קצ"ה) במכתבו מתאריך א' ויצא ד' כסלו שנת תרס"ח מודיע רבינו החפץ חיים: "עד כה היה ספר משנה ברורה עד הלכות חול המועד, ועתה עזרני השי"ת לסיים עד סוף השלחן ערוך", והוא שולח את שליחו שיחלק בעיירות ספר משנה ברורה חלק ששי ע"ש, הרי שכבר נדפס והופץ ספר משנה ברורה חלק ששי קודם אסיפת הרבנים הנ"ל.

כך שבענייני שמועה זו צריכה ביאור, ושמא ואולי מדובר על אסיפת רבנים אחרת לא דשנת תר"ע הנ"ל, שאז התרחש ביניהם הענין הנ"ל, והיודע בה דברים יאיר ויעיר. [תשנ"ג].

ועתה שנת השבע תשס"א יצא לאור ספר ה"אור שמח" מהדורת רא"ב הי"ו ושם (פרק י"א) האריך בענין, והוסיף שם (דף קכ"ד) משם חתנו של רבינו החפץ החיים ז"ל, הוא הגאון מהרמ"ם זאקס ז"ל ש"אכן ידוע היה בראדן שזו הסיבה [הנ"ל] שבגללה הוזכר רבינו מאיר שמחה בספר משנה ברורה" עיין שם, ואיני יודע מה אידון בה אם לא שפורתא לא דקו ולא מדובר על אסיפת הרבנים דשנת תר"ע אלא על שאר אסיפות הרבנים שקדמו לה, עיין עליהם בספר הנ"ל וצ"ב.

ד.

על רבינו השדי חמד ורבינו חיים פאלאג'י

רבינו הגאון החח"ם בעל שדי חמד ז"ל היה מגדולי המעריצים של גאון עוזינו רבי חיים פאלאג'י ז"ל, ודרך לימודי בחנתי וראיתי שרק לשנים מגדולי ישראל רבינו מכנה באופן קבוע בלא יוצא מן הכלל כתואר מרן, ואלו הן הגאון חיד"א ז"ל, והגאון רבי חיים

פאלאג'י ז"ל, שכמדומני שלא ימצא בכל החיבור הענק והמופלא "שדי חמד", שיביא דבריהם בלא שיקדים תואר "מרן" צא וראה. [אף שיש עוד מגדולי ישראל שרבינו השדי חמד מכתיבם בתואר "מרן", כמו רבותינו הגאונים הרב החבי"ב בעל כנסת הגדולה, ורבי דוד פארדו, ומהרי"ט אלגאזי, והחתם סופר ועוד, כמו שיראה הרואה, מכל מקום אינו נוהג כן באופן קבוע ותדיר תדיר, כמו גבי החיד"א ורבי חיים פאלאג'י שאותם לעולם מכתיר אותם בתואר מרן כנ"ל].

ובשדי חמד חלק הכללים (מערכת מ' כלל קפ"ד ד"ה ובשיעור) כתב: "כבר האריך בזה גדול הדור האחרון מרן החבי"ף בספרו נשמת כל חי" והבן היטב כי אותו דור דור דעה היה ומשופע בגדולי ישראל, וגם נהגו בקמצנות בתוארים ודוק היטב.

צא ולמד הערצת רבינו השדי חמד לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל, ואכתוב לשון רבינו בשדי חמד חלק הכללים (מערכת ק' כלל ד'): "אני שמעתי שמרן החבי"ף היה לובש בתי ידים בכל זמן גם קיץ גם חורף, מחמת נשיקת היד הנהוג מאד בינינו בערי תוגרמא כלכת מצוה לקבל פני אביו או רבו או חכם גדול, והוא בכלל כיבוד אב ואם ורבו וכמו שכתב מרן חיד"א בספר מורה באצבע (אות קמ"ב) כשינשק ידי אביו ואמו אחר ערבית באור שבת יכוין לקיים מצות כיבוד אב ואם, ומנהג פשוט במקומותינו בערי תוגרמא שאחר תפילת ערבית כליל שבת כל העם קטנים וגדולים נושקים יד חכם הקהל ההוא, וכל הבנים ובנות כמו כן ידי אביהם ואמם אחר קידוש וכו', ולגדול חסידותו של מרן החבי"ף היה חושש שמא הנושק יד לא נמל ידיו וידיו טמאות, וגם מפני הנשים והבתולות הנושקות ידיו.

וכמדומה לי שכן ראיתי בעיני בהיותי באזמיר כשיצאתי מעיר קדשינו ירושלם ת"ו בשנת התרי"ג והלכתי לקבל פניו [של מרן החבי"ף], או כבואו לקושטא בשנת התרכ"ג או תרכ"ד, אמנם ברור לי שכן שמעתי שהיה כן מנהגו והיה טעמו כנ"ל.

וזה ידוע ומפורסם לבני דורנו הקרובים והרחוקים שמרן החבי"ף בכל ענייניו היה מתנהג בדרכי החסידות ומדקדק אפלו כחוט השערה, וגם בזה צדיק יאחזו דרכו של רבינו הקדוש שהיה מתנהג כן כראיתא בירושלמי מסכת ביצה (פ"ה ה"ב) רבי יונן וריש לקיש תרויהון אמרין אנן לא זכינן לאוריתא אלא בגין דחמינן אצבעתיה דרבי מן גולגיקי דידיה ופירש הרב פני משה מן גולגיקין דידיה מן הבית יד שהיה תמיד על ידיה דרבי וזהו אמרם למה נקרא רבינו הקדוש שמעולם לא הניח ידו מטיבורו ולמטה וכי האך אפשר זה אלא שהיה תמיד מכוסה בבית ידו ובלא בית יד לא היה נוהג בכך עכ"ל, וזה בודאי היה טעמו של מרן החבי"ף להתנהג כמדת הקדושים זיע"א עכ"ל ק.

ואכן צדקו דברי רבינו השדי חמד ועדותו נאמנה שמצאתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל עצמו בספרו כף החיים (סימן ח' אות ד') שהעיד כן על עצמו שכך מנהגו: "כתבתי בספרי לב חיים [ח"א סימן ס"ה] דמי שנמל ידיו ונגע בידיו של אחר שלא נמל ידיו, צריך לחזור ולעשות נטילת ידים, ובעבור זה אני נוהג לחשים בית יד כשיש לי ספק דיבוא מי שאין ידיו נקיות מדברים שצריך נטילה, ויגע ביד, כדי שלא אצטרך לעשות נטילת ידיים

במקום דקשה לעשות". [מה שרבינו השדי חמד לא הביא מספר כף החיים - כי לא היה בידו ספר זה וכדכתב להדיא בחלק אסיפת דינים (מערכת בית הכנסת סימן י') ועיין בפאת השדי (מערכת ב' ס"ס כ"ו)].

זבנו הגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספר צוואה מחיים (אות י"ט) העיד וכתב על אביו: "ואינו נוגע בידים של אחרים ואם אירע שנגעו בידו על ידי נשיקת ידו אינו מתעצל לקום ולטול ידיו וכו' וזהיר בבתי ידים וכו'", ועוד עיין בספרו שו"ת לב חיים ח"ב (סימן ב') ובספרו רוח חיים או"ח (סימן ד' אות ב', וסימן ה' אות ו') ושם אה"ע (סימן כ' אות ב'): "באיסור קריבה לענין נשיקת יד בבית יד עיין בספרי חיים ושלום ח"ב (סימן ט"ב) עכ"ל. ועיין בשו"ת לב חיים ח"ב (ס"ס ו' ד"ה והטעם) ודברות קדשו שם צע"ק לענ"ד ועיין בשדי חמד שם, ובאגרות מרן בעל חזון איש זצ"ל ח"א (סימן ד') ואכמ"ל.

ומצאתי רבות פעמים שכאשר רבינו השדי חמד מעורר על דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל חוזר הוא ונוקט באותו מטבע לשון שתימה על מרן החבי"ף ז"ל "דכל רז לא אניס ליה", ולדוגמא תראה בשדי חמד בחלק הכללים (מערכת ב' כלל מ"ח): "חידוש על מרן החבי"ף דכל רז לא אניס ליה ונעלם ממנו" וכו', "ותמיה לי עליה דרב מרן החבי"ף דכל רז לא אניס ליה ונעלם ממנו דברי מרן החיד"א" (מערכת ב' כלל ל"א ד"ה וכתב), ועוד שם (מערכת מ' כלל קנ"ו ד"ה שוב דמ"ג סע"ד): "פליאה בעיני דכל רז לא אניס ליה למרן החבי"ף וכאן נעלמו ממנו דבר המגן אברהם והבאר היטב", ושם בחלק דברי חכמים (סימן קכ"ג סד"ה שו"ר) כתב: "וקצת תימה על מרן החבי"ף דכל רז לא אניס ליה ונעלם ממנו תשובת מהר"י נ' מיגאש".

זבשדי חמד חלק הכללים (מערכת מ' כלל קט"ו) הביא דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל שהזכיר בדבריו שו"ת באר המים, וכתב עלה שנראה לו לשער שיש כאן טעות ושצריך לומר שו"ת באר מים חיים וסיים: "וקצת הוכחה לזה שמרן החבי"ף לא הזכיר לספר באר מים חיים, וכבר ידענו כמה רב גובריה ונפיש חיליה כל רז לא אניס ליה" דוק והבן היטב. [ואכן צדקו דברי רבינו עיין שם וכדכתיבנא במקומו בס"ד].

וגדולה מזו תראה בשדי חמד חלק אסיפת דינים מערכת בכור בהמה (סימן ג' אות י"ג ד"ה אלא) שהעתיק שתי שורות מדברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו רוח חיים והוא האריך כמעט שני טורים גדולים להסביר דבריו וצידד צדדין וצדדי דברים בהעמדת דבריו עד שסיים: "ואידי דחביבי עלי דברי מרן החבי"ף ז"ל חזרתי לצדד בכוונתו ולא עלתה בידי להבין דברות קדשו אמרות מהורות ומי שרעתו רחבה ישכיל כוונתו והיו למאורות" דוק והבן היטב.

ואם ישאל השואל הקדמה זו לשם מה באה, ומה אריכות דברים זו, ומי לא ידע בכגון דא גודל מעלת הגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל עוזו נפלאות תורתו וחיבוריו המופלאים והעצומים בכל חלקי התורה, ושפת יתר אני רואה כאן.

תשובתו כצידו כי דרך לימודי הבחנתי בתופעה מיוחדת, והיא שכמעט בכל מקום שרבינו בספרו שדי חמד מביא דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל, תמיד יעורר

על דבריו, אם בקושיה או תמיה, או הערה, או דקדוק והרגשה וכו', ולעתים בדברים הנראים קלים ושל מה בכך, ממש בדוקים שבעיני, ואינו מוותר אפילו על צבחר ולא על כל דהוא, ומעטים הפעמים שלא יעשה כן, כמו שיראה הרואה כאשר ישית לבו לזאת. [עיין דוגמא בשדי חמד (מערכת ת' כלל נ"ג) עיין שם].

זחוישני שהמעין בראותו דרך זאת של הגאון שדי חמד ז"ל, שמא יעלה על דעתו ^{הרהור} כל דהוא שעשה כן מפני איזו סיבה טעם וחשבון וכו' - חלילה חלילה ואין טהור וקדוש כרבינו השדי חמד, וכלך לך מחשבת פיגול כגון זאת, אלא נהפוך הוא, ומעמו של דבר מרוב חיבת הקודש המופלאה וגודל הערצת רבינו למשנת הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל עשה כן לעורר על כל דבר ודבר, להעמיד ולהשלים מאמריו ולהוציא ולסקל מהם כל דהוא הנראה כאי דיוק, וזה ידוע אצל המעיינים מבקשי השלימות.

ולכן הוזקקתי להביא כל הלשונות הנ"ל להראות עוצם חיבת וחרדת הקדש שהיה רבינו מעריץ ומקלם לגאון עוזינו עמרת ראשנו הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל ודוק.

ויפה כתב בהקדמת ספר "מגדים חדשים" (מהדורת תשמ"א): "לפעמים מרשים אנחנו לעצמינו לעורר או לתמוה על דברות קדשן של רבותינו חכמי הדורות בספריהם ובחיבוריהם, ופשוט הוא שאין הכוונה ח"ו להשיג או לדחות דבריהם, אדרבה מרוב חיבת ואהבת דבריהם הקדושים אנחנו משתעשעים בנועם אמריהם וברמיזותיהם ועומדים ומדקדקים על כל קוץ ותג שבדבריהם, והכוונה בזה אחת ויחידה שמחמת קוצר המשיג נעלם מאתנו הבנת עומק מאמרם כפי שהם מופעים בספר, וכדכתב מהרצ"א דינוב ז"ל בספר מגיד תעלומה ברכות (ר' א') "איתא בספר הקנה דהחכם המחכים לתלמידו אינו יכול להלביש חכמתו בדיבורו רק שמינית, והתלמיד אינו משכיל בחכמתו של רבו רק שמינית הדיבור, ^{אמר החכם} ^{אמר התלמיד} **אם** בן יושג לתלמיד רק שמיני שבשמינית", ובלי ספק שדבריהם הם תמימים וישרים" עיין שם ודוק היטב.

ודע כי בספר שדי חמד מהדורה ראשונה אחרי המפתחות למערכת חנוכה כתוב: "אמר המו"ל יוסף צבי רבים שאלוני במכתבים ובעל פה, מי המה החבי"ף והחבי"ב המובאים בספרי שדי חמד, ושאלתי זאת ממרן הגאון המחבר הצדיק שליט"א והשיב לי בזו הלשון: הרה"ג המפורסם אבד"ק אומיר מהר"ר חיים בן הרב יעקב פאלאג'י ז"ל, מכנים אותו בשם חבי"ף, והוא ראשי תיבות שמו ושם אביו ומשפחתו.

בן מכנים מרן החבי"ב את בעל כנסת הגדולה ששמו חיים, ושם הרב אביו יהושע ומשפחתו בנבנשת, והוא ראשי תיבות חיים בכ"ר י6אושע בנבנשת" עכ"ל. [וחזרו ונדפסו הדברים בשדי חמד מערכת חתן וכלה הוצאת "זיו" שיצאה לאור בארצות הברית].

ואם אין כאן טעות בהעתקה, אזי נפלה כאן שגיאה, כי כנודע אביו של מרן החבי"ב היה שמו "ישראל", וכמפורש בהקדמת ספר כנסת הגדולה או"ח, ולא ככתוב לעיל "יהושע", ואחיו של מרן החבי"ב ז"ל הוא היה נקרא "יהושע" והוא בעל שדה יהושע ושער יהושע וצ"ע.

ה.

על רבי שמעון מדיני "בנו" של השדי חמד

רבינו הגדול רבי חיים חזקיהו מדיני זצ"ל בעל שדי חמד, השאיר אחריו שלש בנות נשואות כנודע, אבל לא הניח בן זכר, ובנו נפטר על פניו רח"ל סמוך לשנת תרל"ד, וכמו שכתב רבינו כל זאת בהקדמת ספרו שו"ת אור לי, ופלא בעיני שלא הזכיר שם שם בנו כלל ועיקר ע"ש. [ועל חתני רבינו וצאצאיו - עיין בספר המצויין והמדויק "אור החמה"ה].

והנה זה רבות בשנים, למעלה משלושים, שמעתי ממעלה הרב החסיד רש"א מרגליות ז"ל שאמר לי שאחד שרבינו נח נפשיה, כ"ד כסלו תרס"ד, בעיר הקודש חברון החליט מאן דהוא מאנשי חברון לקרוא לעצמו בשם "רבי שמעון מדיני" איש חברון, ושלח לגולה מכתבים ובקש את עזרתם שיעזרוהו ויסייעוהו בממון, ובודאי כל מקבל מכתב כזה היה מקיש ומסיק מדעתו שאם שמו "מדיני" והוא איש "חברון" בודאי שהוא בן רבינו, והיה מסייעו ומעטרו בזהובים" עד כן שמעתי ממנו, והיה הדבר פלא אצלי. [ואיני זוכר אם הוסיף ¹²²⁴⁵⁶⁷נאמר שאותו אחד גם לא בוש לקרוא עצמו בפה מלא שהוא בן רבינו השדי חמד, או שכזאת לא העיז דמילתא דעבידי לאיגלווי לא משקרי אינשי (ר"ה כ"ב א), והסתפק ודי היה לו בזה שקרא לעצמו שמעון מדיני איש חברון וסמך על תבונת היהודים שידרשו סמוכים ויבינו שהוא בן רבינו השדי חמד, ולשון ראשון עיקר].

והנה חלפו עברו שנים הרבה ובא לידי ספר בשם "אהלי שם" שחיברו הרה"ג רבי שמואל נח גוטליב ז"ל איש אמונו ידו סופרו ומעתיק כתביו של הגאון הגדול רבי דוד מקרלין ז"ל בעל יד דוד, נדפס בשנת תער"ב בהסכמת גדולי הדור הגאון רבי דוד הנ"ל, והגאון רבי חיים הלוי מבריסק, והגאון רבי חיים עוזר מוויילנא זכר צדיקים לברכה, ומידי עייני באהלי שם (דף ת"צ) ראיתי להפתעתי שכה כתוב שם: "כבוד הרב רבי שמעון בהגאון רבי חיים חזקיהו זצ"ל מדיני, הרב הנ"ל נולד בשנת תרכ"א בעיר הקדש חברון וכו' וכו' הרב רבי שמעון הנ"ל נתחנך על ברכי אביו הגאון הצדיק זצ"ל ובכשרונותיו הנעלים ובשקידתו הרבה עלה מעלה מעלה, ויהי לאחד מגדולי התורה ולמשיב לשואליו בדבר ה' זו הלכה, בשנת תרס"ה נתקבל לממלא מקום אביו הגאון זצ"ל לרב הכולל לעדת הספרדים בעיר הקודש חברון תובב"א", ושם מצורפים בלועזית שמו וכתובתו.

וכל הכתוב כאן בשקר יסודו, ואין כאן אפילו אות אמת אחת ולהד"ם, ואקצר. [ולא שרבי שמואל נח הנ"ל כתב כן - אלא כנודע מספר זה הרבנים הם הם כתבו תולדות חייהם והרב הנ"ל רק פירסם הדברים שכתבו לו, וידו נקיה].

ואיני יודע אם הרה"ח הנ"ל מכאן מספר אהלי שם שאב ולקח דבריו, או שמפי השמועה איש מפי איש למד, בהיותו קרוב לכולל חב"ד, והם היו אנשי חברון ובקריאים באנשי העיר חברון ומעשיהם, וקצרת, והיודע עוד פרטים בענין יאיר ויעיר וישא ברכה, ואני כתבתי מה שמצאתי בס"ד.

1.

בענין הדלקת נר בהיכל כשמוציאים ספרי התורה בהושענא רבה
כתוב בספר החשוב "מנהגי רבותינו והליכותיהם" (דף שד"מ אות י"ח) במנהגי הגה"ק מערלוי רבי שמעון סופר זצוק"ל הי"ד: "כשהוציאו [בשמחת תורה] ספרי התורה מארון הקודש לעשות ההקפות, הבניסו נר דולק לארון הקודש".

ובמקורות שם (אות ט"ז) כתוב לאמור: "בספר שיר מעון שמות (דף ס"ד) כותב מרן בעל התעודות תשובה ז"ל: ידוע מה שהביא הגאון חיד"א ז"ל בשם רבינו הרש"ש ז"ל להזהר מאוד כאשר מוציאים ספרי התורות מן ההיכל, שיהא נר (אבוקה) דולק בהיכל עד שיחזירו ספרי התורה, וראיתי מרדקקים להעמיד הנר בהיכל קודם שיוציא ספר התורה האחרון, וגם שלא להוציא הנר עד שהועמד בחזרה לכל הפחות ספר תורה אחד" ועיין שם טעם הדבר.

הנה כבר רבינו הט"ז או"ח (סימן קנ"ד אות ד') כתב: "ולפי זה לא יפה עושים קצת שביום הושענא רבה שמוציאין כל ספרי התורה ושמים שם נר דולק, והוי דופן ארון הקודש תשמיש לאותו נר, אלא שיש לומר כיון שעושין כן לכבוד התורה לסימן תורה אור, דהיינו רמוז בזה כשאין שם ספר תורה צריך לאור הנר, כן נראה כוונה למי שעושה כן, אבל אין זה מספיק כיון שיש איסור להוריד הקדושה של הארון",

אבל האליה רבה (סימן תרס"ט אות ה') כתב בפשיטות שמדליקים נר בתוך ההיכל, כמו שכתב מ"צ, והיינו מחזור מעגלי צדק, ועיין בביכורי יעקב וערוך השלחן שם, ועיין בזה בספר מנהגי ק"ק וירמייא (דף רכ"א אות קפ"ח) ובהערות שם, ובספר מנהגי אמשטרדם (דף קל"א אות ט') ובהערות, ובספר טעמי המנהגים, ולגאון האדר"ת ז"ל בספרו תפלת דוד (דף ק"י אות ל"ז) ועוד. [בקיצור שלחן ערוך המנוקד שעם פסקי הגר"ז ז"ל (סימן קל"ז סס"ב) פתרו ראשי התיבות מ"צ הנזכרים באליה רבה לספר "מאזני צדק" ע"ש, ובספר הג האסיף (פכ"ג הערה י"ט) ועוד שם (פכ"ח הערה י') הבין שמה שכתוב באליה רבה "מ"צ" הכונה לספר "מעיל צדקה" ע"ש, וז"א והכוונה למעגלי צדק מחזור דק"ק אשכנז, (שאלוניקי ש"י), ולא למעיל צדקה].

אבל מה שהעיד בספר "מנהגי רבותינו והליכותיהם" הנ"ל על רבותינו הרש"ש והחיד"א תלמידו - געלם ממני ואיני יודע היכן הגאון חיד"א ז"ל כתב כן משם רבינו הרש"ש זצ"ל, ובספרו עבודת הקודש כעת לא מצאתי שהחיד"א ז"ל הזכיר זאת, עיין שם בצפורן שמיר (סימן י"ב), וגם לא הובא מנהג זה בספרי "מנהגי בית אל", וגם זקני הגאון זצ"ל בספרו כף החיים (סימן תרס"ט) לא הזכיר זאת, וכן בני ספרד הנמשכים אחר הנהגות רבינו הרש"ש ז"ל אינם נוהגים כן, ולא שמענו אצלינו מנהג זה, והיודע בה דברים יאיר ויעיד וישא ברכה מאלהי המערכה אמן.

